

DYRENE DØR

MEXICO CITY: Hver time utrydder vi en fugl, et pattedyr eller en annen form for liv. Hvis ikke noe gjøres vil tallet øke, slik at vi fram mot år 2000 utrydder fire dyrearter i timen. Siden 1690 har menneskene blant annet utryddet 101 fuglearter og 62 pattedyr. Ved naturlig utvelgelse forsvinner en art hvert tusende år.

Dodoen, en fugl med svømmehud mellom tærne, som forsvant fra stillehavsoyene i 1680, står først på utryddelseslisten til naturvernorganisasjonen Union for Conservation of Wildlife. I dag fyller listen over utryddede arter flere sider.

— Akkurat nå står 250 navn på listen over truede arter og underarter, sier den spanske biologen Ramon Margalef. Andre kilder, blant dem den meksikanske biologen Bernardo Villa Ramirez, anslår atll truede arter til rundt en million.

MANGE ÅRSAKER

Ifølge fagfolk er det mange årsaker til den økende utryddelsesakt, men alle er knyttet til menneskets inngripen i naturen. Hovedårsaken bak 30 prosent av tilfellene er utryddelsen av artenes naturlige miljø.

To av tre dyrearter i verden lever i de tropiske regnskogene. Hvert år forsvinner mellom åtte og ti millioner hektar av denne skogen, sier representanter for FNs miljøprogram UNEP. I tillegg forsvinner ti millioner hektar årlig som følge av jorderosjon eller spredning av bebyggelse.

Organisert jakt i salgøyemed, er den nest største årsaken bak det stadig synkende antall dyrearter. Legal og spesielt illegal jakt, har 21 prosent av forsvunne arter på samvittheten. På tredjeplass, ansvarlig for 16 prosent av artene, kommer introduksjonen av arter som utrydder dyrearter vi ser på som ønsket.

GAUPER/GNAGERE

Andre årsaker er sportsjakt (12 prosent), gift og sprøytemidler (6 prosent), medisinsk forskning og dyrehager (5 pro-

JAKT: Gaupa står på listen over truede dyr i Europa. Den har vært hardt beskattet, også i Norge. På bildet en jaktscene fra Norge på 60-tallet.

sent) og forurensning (3 prosent).

Gaupa står på listen over truede arter i Europa. Sentralt på farelisten for Afrika står elefantene. For tohundre år siden fantes det omtrent 2,5 millioner elefanter på det afrikanske kontinent. I dag er det mellom 700 000 og 500 000 igjen. Jakten på «Afrikas hvite gull» elfenben, tar livet av mellom 80 og 100 tusen elefanter hvert år. Elefantføttene blir populære soppelbøtter. Andre truede arter i Afrika er villka-

melen, hvitt neshorn, zebraen, dverg-sjimpansen og Saharagazellen.

I 1850, da deler av Nord-Amerika tilhørte indianerne, fantes det 40 millioner bison på kontinentet. Et halvt århundre senere var stammen redusert til 500. I dag, takket være drastiske tiltak for å redde stammen, er den vokst til 30 000 dyr. Amerikansk antilope, ulv, puma og Alaska-bjørn er andre truede arter.

I Asia fantes det en gang åtte forskjellige arter tigre. Tre er nå utryddet, tre er i ferd med å forsvinne og to er truet. India, Java og Sumatras neshorn, Indias løve og den lille burmenske oxen er også i ferd med å utryddes.

I Australia og på New Zealand står en rekke pungdyr og gnagere på listen over truede arter.

EN MILLION

Av reptiler som er i ferd med å dø ut er papegøye-skilpadden, Galapagos-skilpadden, den svarte krokodillen og den kinesiske aligatoren. Listen over truede fugler og fisker er også lang. Fem hvalarter er truet, blant dem blåhvalen. Canda-gåsen, California-condoren og Guatemalas brune pelican står på fuglelisten.

Verdenskommissjonen for miljø og utvikling regner med at det finnes mer enn fem millioner registrerte dyrearter i verden i dag. Antallet kan komme opp i 30 millioner om vi inkluderer ukjente arter. Hvis vi fortsetter utryddelsen i samme takt som i dag, regner kommissjonen med at det i år 2000 vil ha forsvunnet mellom nærmere én million dyrearter og underarter, insekter inkludert.

MARIANO CARRERO, IPS

TIGER: Tre av opprinnelig åtte tigerarter er utryddet. De øvrige er under sterk press.

TRUET: California-kondoren er truet, og stammen forsterkes med kondorer fra Andes-fjellene i Sør-Amerika.

ULV: Ulven er ikke utryddingsstruet i alle land, men spesielt utsatt i Norge, der en håndfull dyr stadig rammes av kollisjon med saueinteresser. Her den berømte Vegårdshei-ulven, som ble skutt i 1984.

Sellafield er Englands største gjenvinningsanlegg for radioaktivt avfall. Det er mye barneleukemi i området.

CUMBRIA: Irskesjøen pisker mot strendene. De grønne åsene langs landeveien er hvite av langraggete sauer. Cumbria i den nordvestlige delen av England er et idyllisk område, men bare på overflaten. For her må radioaktiviteten i vann og luft overvåkes dag og natt.

Innerst i en dal ligger en gammel bondegård i grå skiferstein. Her bor Jeanine Alice Smith. Hun tar imot med hjemmetaget sjokoladekake og kaffe. En stund etterpå kommer sønnen Lee (17) brusende inn, rødskinnete og livlig.

— Får vi lov til å ta et bilde av deg, Lee? — Nei, svarer Lee, blir tause og forvinner opp på rommet sitt.

FIKK LEUKEMI

Lee vil glemme Jeanine vil kjempe. Da Lee var 12 fikk han diagnosen leukemi. Han holdt på å dø og lå på sykehuset i et halvt års tid. De siste tre årene har han klart seg bra uten medisiner.

Lee er ikke det eneste barnet i Cumbria fylke som har fått leukemi. Gjennom de siste 30 årene har gjennomsnittet vært høyere enn ellers i landet. Moren til Lee og flere andre familier i distriktet frykter at års-

aken er radioaktiv stråling. De går nå til rettsak mot Sellafield, Englands største gjenvinningsanlegg for radioaktivt avfall, som ligger ved Irskesjøen, 20 kilometer i luftlinje fra gården til Jeanine.

KREFT-BYEN

Sellafield drives av British Nuclear Fuels (BNFL). Anlegget har vært i offentlighetens søkelys flere ganger siden det startet som Englands første atomkraftverk i 1956. En serie ufrivillige utslipp og ulykker førte til at navnet Windscale ble for belastende og det ble endret til Sellafield. Den siste tiden har anlegget igjen gitt overskrifter i avisene, på grunn av en ny forskningsrapport om forbindelsen mellom barneleukemi og radioaktivitet.

Like nedenfor Sellafield ligger Seascale, en fredelig liten by av små grå betonghus, og en strandpromenade uten neon-

Jeanine Alice Smith har tatt opp kampanjen for å sette søkelyset på radioaktivitet i området.

skilt. Her i Seascale er sjansen for at et barn får leukemi ti ganger høyere enn ellers i befolkningen. Det kom frem i undersøkelsen som professor Martin Gardner utførte på vegne av Den britiske legeforening. Ett av fem barn med leukemi som var med i undersøkelsen, hadde en far som jobbet på Sellafield. Både ledelsen og de ansatte ved

Stråling og syke barn

et, og en ny forskningsrapport viser at arbeiderne kan overføre leukemi til sine barn. (Foto: Nina Einn Rangøy).

Jeanine Alice Smith, saksøker mot industrigiganten. Nå saksøker radioaktiv stråling. (Foto: Nina Einn Rangøy).

Sellafield har reagert på Gardners rapport, mens lignende undersøkelser tidligere er blitt ignorert. Årsaken er at Gardner bringer inn en ny skremmende dimensjon — den genetiske. Radioaktiv stråling på Sellafield kan påvirke sæden til menn som jobber der, og muligens føre til en genetisk mutasjon. Et barn som blir unnfanget i peri-

oder der faren er utsatt for stråling, kan dermed arve anlegg for leukemi.

— Vi er dypt bekymret, sier informasjonssjef Jake Kelly på Sellafield. — Men vi har aldri sagt at menn som jobber her ikke bør få barn, slik skandalepressen har skrevet.

Kelly mener at problemet er overdimensjonert. — Gardner er statistiker, og rapporten er ikke medisinske fakta. Vi vet ikke hva som forbinde radioaktivitet med leukemi, det fins kun teorier om det. Gardners rapport er basert på 74 tilfeller i løpet av 30 år. Av dem var det bare 10 som hadde fedre som jobbet på Sellafield, sier han.

Dr. Adam Lawson er en av Sellafields medisinerere. Siden Gardners rapport ble offentliggjort har han hatt daglige informasjonsmøter med grupper av arbeidere. Interessen er stor og spørsmålene mange. Men Lawson er skeptisk til rapporten.

— Risikoen for at et barn blir født med leukemi er akkurat like stor, dersom faren er over 40, sier han. — Jeg har vært her i 27 år, og det som dreper flest folk her er hjertesykdommer, ikke kreft, avslutter han.

BARNET DØDE

— Jeg fikk et barn med en gene-

tisk sykdom som døde. Etter at Gardners rapport kom, har kona mi bestemt seg for at hun ikke vil ha flere barn, forteller Harold Byers. Han og David Banks er begge arbeidere i de radioaktive områdene. De er opptatt av at de nå får lov til å snakke med pressen. Det er nye takter fra ledelsen, for det er ikke lenge siden alt skulle hemmeligholdes.

— Vi ønsker rapporten velkommen og håper at den vil føre til skjerpede sikkerhetskrav, sier de to, som mener at man kan takke miljøbevegelsen og fagforeningene for at sikkerheten på Sellafield i dag er bedre enn på kjernekraftverk i Øst-Europa.

Fagforeningene har allerede begynt å revurdere arbeidsrutinene, og hvor stor strålingsdose hver arbeider skal tåle. De nåværende grensene ble satt for 13 år siden, og flere forskningsrapporter har siden påpekt at dosen er for høy.

— Men jeg er egentlig mer bekymret for de krefttilfellene som oppstår hos folk som ikke har arbeidet her. Vi burde forske mere rundt radioaktivitet i miljøet, sier David Banks, som har mange kjente i lokalmiljøet med kreft.

— Avfall fra Sellafield for-

— Jeg mistet et barn på grunn av genetisk sykdom. Etter rapporten til Gardner vil kona ikke ha flere barn, sier Harold Byers (til venstre). Han og David Banks jobber i de radioaktive områdene på Sellafield. (Foto: Nina Einn Rangøy).

svinner ut i Irskesjøen, og det har tidligere blitt målt høy radioaktivitet langs strendene. Bader du i sjøen?

— Ja, nå har vi måleapparater på strendene. Jeg kjenner en av dem som er ansatt for å kontrollere dem. Når han bader følger jeg meg trygg, ler Banks.

RETTSAK

Jeanine Alice Smith bader ikke i sjøen lenger. Hun mener at sønnen fikk leukemi etter en sommer på strendene. Samme sommeren målte Greenpeace ekstra høy radioaktivitet, antageligvis etter en lekkasje. Men

både Kelly og Lawson avviser at Sellafield forurensrer lokalmiljøet i dag. De støtter seg til at de kun slipper ut den gule fente dosen og til at Gardners undersøkelsen ikke fant noen sammenheng mellom Sellafield og radioaktivitet i miljøet.

— Folk på Sellafield vil ikke gjøre noe for det fins bevis. Men jeg tror at Gardners undersøkelse bare er toppen av isfjellet. Genetiske skader kan komme til å vise seg i mer enn leukemi, og foreløpig er det ikke gjort noen undersøkelser om hvordan radioaktiviteten virker på miljøet. Men vi har sauer her som er mer radioaktive enn det som er målt inne i selve Sellafield, sier Jeanine.

Hun går nå til rettsak mot BNFL, som har reagert med å prøve å stoppe den juridiske hjelpen hun har fått. — De skrev også i et brev til meg at jeg ikke ville vinne saken, og at skattebetalernes penger burde brukes til andre ting, forteller hun. — Men ingenting kan kompensere at Lee ble syk, og jeg gjør dette for å rette søkelyset mot de usikkerhetsmomentene radioaktiv stråling medfører for miljøet, avslutter hun.

LINDE BORGEN